

A POZSONYI HÍDFŐ VÉDELME 1809-BEN.

Az 1894-ik évi hadtörténelmi pályázaton *megdícsért* pályamunka.

MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY.¹⁾

A főherceg június 21-én tényleg át akart kelni; Bianchi tábornok ennél fogva azt gondolta, hogy legjobb szolgálatot fog tenni, ha a június 20 és 21-dike közti éjszakán az ellenséget folytonos támadásokkal háborgatja és megakadályozza abban, hogy a folyam mentén csapatokat küldjön János főherceg ellen. E célból elrendelte, hogy a folyamon két helyen is átkelés hajtassék végre; és pedig Dévény mellett és a Pötschen szigetnél.

A *június 20 és 21-dike* közötti éjszakán az 50. sz. Stain-ezred 450 embere jött Dévénybe, kikhez egy alsó-ausztriai landwehr-zászlóalj 150 embere csatlakozott. Ezeknek kellett a Morva folyón hajóra szállani és a dévényi ligeten kikötni.

A hajók észrevétlenül értek a folyam jobb partjára, csak a partraszállás alkalmával dördült el néhány lövés. Az ellenség azonban nem szállott velük szembe, hanem egyre tüzelve azon híd felé vonúlt vissza, melyet a dévényi ligetet dél felől körülzáró ág fölött vert.

Azokat a csapatokat, melyek először szállottak partra, a Stain-ezred Baesen nevű kapitánya vezette; az irányt a francziák által rakott tűz mutatta; ez után haladva, jutott egész a hídig, melyet azonban az ellenség már szétszedett; a túlsó partot körülbelül 400 ember tartotta megszállva, kik tűzharcot kezdtek Baesen csapatai ellen.

¹⁾ Lásd a hozzátartozó rajzot az első közleménynél a f. évi I. füzetben.

E közben azok a csapatok is megérkeztek, melyek későbbben szállottak ki a hajóból; a híd mindkét oldalán gázlókat kerestek, de ilyeneket nem találhattak; ez alkalommal foglyul ejtettek két francia tisztet és harminczhat közembert, kik a sötétben a hídhöz vezető utat eltévesztették és a parton lévő bokrok közé rejtőztek.

A Pötschen szigetről Griechnauba való átkelés nem sikerült teljesen, mert a megrakott hajókat a folyamon fölfelé húzni nehéz volt; meg kellett elégedni azzal, hogy kisebb csónakokon eveztek Griechnau felé és annak őrségét puskatúzzal folyton háborgatták.

A dévényi liget mellett végrehajtott átkelés, valamint a Griechnau ellen intézett puskatúz fölriasztotta az ellenséget; tisztán lehetett a kürtjelzést hallani, mely Hainburgtól Wolfsthalig egyre terjedt és mire a nap fölkelt, három ellenséges zászlóalj és négy ágyú állott a dévényi ligettel szemben, melyek a tüzelést azonnal meg is kezdték.

Reggel nyolcz óra körül a figyelő járőrök jelentették, hogy 3—4000 ember 12 ágyúval vonúl Hainburg felől az átkelő pont felé és ugyanily erő közeledik Rajka és Köpcsény felől. Ezzel a czél, hogy az ellenség Pozsony-Wolfsthal előtt leköttessek, elérve látszott, minélfogva az átkelő csapatok parancsnoka elhatározta, hogy azon osztagok, melyek a Duna jobb partjára áthajóztak, a balpartra visszahozassanak.

Először azon csapatok szállíttattak vissza, melyek a szétzedett híd két oldalán állottak; ez nem ütközött akadályba. Ezután a Baesen kapitány csapata, mely a híd közvetlen közelében állott, volt a hajóra szállandó. Hogy ez utóbbi csapat átszállítása siettessek, öt hajóval többet hagytak ott, mint a mennyire szükség lett volna; míg azonban Baesen a beszálló helyre ért, addig néhány révész a heves puskatúztól megijedve, hajóra szállott és elmenekült, a visszamaradt hajókra pedig alig fért el több, mint a csapat fele.

Baesen századosnak most határoznia kellett, vajjon csapatának egy részét átszállíttassa-e, és a másik részzel várakozzék, míg új hajók érkeznek, vagy az egész csapattal ott maradjon-e és várakozzék, míg annyi hajó érkezik, hogy valamennyien áthajózhathatnak.

Ez utóbbit határozta; főképen azon okból, hogy Dévény mellett ágyúk állíttattak föl, melyeknek tüze az ellenséget távol

tartotta; ámde a francziák a hidat csakhamar ismét helyreállították és Baesen csapatát körülfozták.

Baesen fél óránál tovább maradt e kínos helyzetben. Szinte bámulatra méltó, hogy sikerült neki mind a 280 emberét, de még a tíz francziát is, kiket visszavonulása alkalmával foglyul ejtett volt, a túlsó partra átszállítani. Körülbelül 2000 ember állott vele szemben; ha ezek öt megrohanják, a kis csapatot okvetlenül a folyamba szorítják vagy foglyul ejtik. Csak egy őrmester és tizenhárom legény esett fogságba, kik a hajóraszállítás pillanatában az ellenség előcsapatára törtek s a hajót azután többé el nem érhették.

E vállalatnál az osztrák csapatok egész vesztesége halottakban egy tiszt és hét ember, sebesültekben egy tiszt és negyvenkilencz ember volt, fogságba tizennégy ember került. Az ellenség veszteségéről, a negyvennyolcz foglyot kivéve, semmi adatokkal sem bírunk.

Június 23-án érkezett János főherczeg hadtestével együtt Pozsonyba és felváltotta az ottani csapatokat, melyeknek most a Morvamezőn táborozó hadtestükhöz kellett bevonulniok; csak Bianchi vezérőrnagy maradt a generalissimus külön parancsa folytán továbbra is a hídfőnél és vezette annak védelmét.

A János főherczeg vezénylete alatt álló hadtest erejét és állományát a következő hadrend mutatja:

Hadosztály	Dandár	E z r e d	zászló- alj	lovas század	ágyú
Colloredo altábornagy	de Vaux vezérőrnagy	a 3. számú ogulini határőrezred	2	.	.
		a 19. sz. Alvinczy ezred	3	.	.
	de Peste vezérőrnagy	61. sz. St.-Julien ezred	3	.	.
		27. sz. Strassoldo ezred	3	.	.
		Gráci Landwehr	2	.	.
		26. sz. Hohenlohe ¹⁾ ezred	2/6	.	.
Jellachich altábornagy	Ekhardt vezérőrnagy	5. sz. kőrösi határőrezred	3	.	.
		32. sz. Eszterházy ezred	3	.	.

¹⁾ Akkor karinthiai ezred.

Hadosztály	Dandár	E z r e d	zászló- alj	lovas század	ágyú
Jellachich altábornagy	Bianchi vezérőrnagy	10. sz. bánsági határőrezred ---	2	.	.
		62. sz. Jellachich Ferencz ezred	2	.	.
		25. sz. de Vaux ezred ¹⁾ ---	2	.	.
Frimont altábornagy	Lutz vezér- őrnagy	16. sz. Lusignan ²⁾ ezred ---	2	.	.
		4. sz. szluini határőrezred ---	1	.	.
		gránátos zászlóalj ---	4	.	.
		9-ik vadász zászlóalj ---	1/6	.	.
	Besan ezredes	9. sz. Ott huszár ezred ---	.	8	.
		12. sz. József fhg. huszárezred	.	8	.
		2. sz. Chevaulegerek (Hohenzol- lern) ³⁾ ---	.	1/2	.
		Hohenlohe dragonyos ⁴⁾ ---	.	5	.
		5. sz. Savoyai dragonyos ⁵⁾ ezred	.	1	.
	összesen ---			32 1/2	22 1/2

Ütközet-állomány: 16,779 ember, 3542 lovas, 50 löveg.

1) Akkor cseh ezred.

2) Akkor steieri ezred.

3) Most 7. sz. dsidás ezred.

4) Most 15. sz. huszárezred.

5) Most 13. sz. dragonyos ezred.

6) A dandároknál és a hadosztályoknál a lövegek akkor nem voltak besorozva; szervezetszerűen minden dandárhoz egy 3 vagy 6 fontos nyolcz lövegből álló üteg, minden hadosztályhoz négy 6 vagy 12 fontos ágyú és két 7 fontos tarack tartozott.

Pozsonynak tetemesen nagyobb erővel való megszállása, nemcsak a hídfő nagyobbmértvű megerősítését tette lehetővé, hanem módot nyújtott arra is, hogy a sánczok kijavíttassanak és megnagyobbíttassanak; mert a Dunaliget körül húzódó sánczokkal a főherczeg nem volt megelégedve.

Ezekre vonatkozólag következőket írja június 24-én keltezett levelében:

«A Ligetfalu előtti hídfő teljesen el van hibázva; a helyett, hogy annak jobb szárnyát Ligetfalu előtt, bal szárnyát a Duna-ág mellett emelték volna, úgy építették, mintha vele csak Pozsony

sétahelyét akarták volna bekeríteni. Pedig ha a hídfőt az említett módon építik, akkor jól fölhasználhatták volna a terepet, és az emelkedéseket és nagyobb belső teret nyertek volna; a védő őrséget sem kellett volna megerősíteni, nyugodtabban állott volna és a híd és Pozsony városa is jobban lettek volna biztosítva.»

«Az ellenség most elfoglalta a falut és félkörben ütegsánczokat emelt, honnan az egész hídfőt tűz alá veheti; a sánczoknak ezen hibás elhelyezése folytán az erődített vonal a később emelt számos harántgát daczára hosszant pásztázható, úgy hogy ha az ellenség heves kartácstűzet kezd, a védelem úgy a mellvéden, mint a belső téren fölötte nehezzé válik.

«A kirohanás is fölötte nehéz és csakis úgy lehetséges, ha előbb a sáncz körül húzódó holt ágat az ellenség szeme láttára három gyaloghíddal áthidaljuk.»

«A javítások, melyeket eszközölni lehet, némileg segíthetnek a helyzeten, de azt lényegesen meg nem változtatják.

«Legjobban van megvédve a Pötschen-sziget¹⁾ s a védmű csak csekély javítást igényel; a többi helyeken egész a Morva folyóig csak megerősített őrhelyek vannak. Az Ó-liget, mely a hídfő bal oldalán terül el, s ettől csak kisebb folyamág által van elválasztva, igen fontos; két apró védőmű van benne, de az őrhelyeket terjedelmes fatorlasz védi.»

«Ha az ellenség ezen ligetet elfoglalná és az ékerödökhöz közeledne, akkor bennünket teljesen elzárna; állandó száraz időben a holt folyamágak teljesen kiszáradnak és könnyen lehet, hogy az ellenség a támadást megkoczkáztatja.»

A főherczeg ezt megakadályozandó, az Ó-ligetben akart táborni, innen szándékozott előbb az ellenség ütegsánczait hátulról megtámadni és ez által az ellenséget onnan ki akarta szorítani; ezután lett volna végrehajtható a támadás a hídfőből, mely az ellenséget jó távol hátraszorította volna, mi ha sikerült, azonnal hozzá akart fogni egy új hídfő építéséhez. E műveletek elősegítésére a főherczeg csapatai több újabb védőművet emeltek; ezek közt új mozsárütegsánczot (17) a Brenner-szigeten, a várhegy

¹⁾ Ezek a Bianchi csapatai által május 29 és június 23. közti időben emelt 9, 10, 15. számú erődítések voltak.

ütegsánczait (18, 18); védhető állapotba helyezték a Habern melletti ártéri gátat (19, 19) és a lőszerkocsik számára óvóárkot ástak a Dunaligetben.

Most már 4000 emberből álló védő őrség volt a hídfőben, 1800 ember állott a Pötschen-szigeten; a hadtest többi része vagy figyelő szolgálatot teljesített a folyam bal partján Dévénytől egészen a Nagy-Csallóközben fekvő Némáig, vagy mint tartalék Pozsonyban időzött. A főherczeg hajóhidat állíttatott össze azon czélból, hogy a folyam jobb partján folyó munkálatokat jobban előmozdíthassa és a közlekedést a hídfőnél lévő csapatokkal megkönnyítse.

Győr eleste után az oda vont francia csapatok és ütegek ismét a hídfőhöz tértek vissza; az ellenség huszonnyolcz ágyút és hat taraczkot helyezett el a Ligetfalu előtti ütegsánczokba és a 16-al jelzett ütegsánczot hat mozsárral szerelte föl.

Június 26-án este nyolcz órakor, mely nap épen hétfőre esett, Bianchi tábornok levelet kapott Desaix francia tábornoktól, mely következőleg hangzott :

«Franciaország háború esetén legalább a polgárok vagyonát kiméli, miért is kötelességemmé van téve, hogy a nevezetes Pozsony városát minden lehető módon megkiméljem mindaddig, a míg ott hadművelati czélból semminemű erődítményeket nem emelnek. A hidépítés munkálatai, melyeket napok óta figyelemmel kísérek, valamint a szigeten és a folyam tulsó oldalán emelkedő magaslatokon tapasztalt csapatmozgás eléggé tanusítják, hogy elérkezett a pillanat, midőn az erőszakot erőszakkal kell viszonzanom. Előbb azonban fölhívom önt, hogy az előkészületeket szakítsa félbe, a hajóhidat vitesse el és a folyam szigeteit hagyja el. Ez esetben Pozsonyt meg nem támadom. Ellenkező esetben magának tulajdonítsa ön, ha egy szép várost elpusztítok. Várom a válaszát.»

Desaix tábornok a válaszára egy órai meggondolási időt engedett.

Ugyanaz nap délután Ferencz császár átutaztában Pozsonyba érkezett. Bianchi tábornok az írással Ő Felsege lakására sietett, hol János és József főherczegek is időztek és ott elkészítette a választ, mely általános helyesléssel találkozott s a melyben a francziák követeléseit megtagadta.

Desaix még mielőtt a választ megkapta volna, megkezdte a város bombázását; a tüzelést csak egy pillanatra szakította félbe, a míg ugyanis Bianchi levelét elolvasta s aztán tovább folytatta június 27. napjának délutánjáig. A bombázás a város több helyét lángba borította; a lakosság minden fáradozása daczára a tüzet csak a következő 12 óra alatt — június 27-én éjféltkor — sikerült eloltani.

Desaix tábornok *június 27-én* délután ismételten követelte, hogy az osztrák hadak hagyják el a folyam jobb partját és a szigeteket, erre azonban ép olyan választ nyert, mint előbb. Erre azután június 27-ike és 28-ka közti éjféltkor újra kezdte a bombázást, mely heveségét illetőleg az előbbin túltett és június 28-án reggeli hat óráig tartott.

Nemsokára Bianchi egy harmadik felhívást kapott Desaix-tól, hogy hagyja el a jobb partot és a szigeteket. Bianchi viszonzválasza, melyet francia nyelven írt, megvan, s következőleg hangzik:

«Tábornok Úr!

Immár teljessé tette a nagy szerencsétlenséget, melylyel egy várost sújthatott, mely a harczon kívül áll; a szerencsétlen lakosok elhagyták, a város legnagyobb része a lángok martaléka lett s a mit kegyetlen keze még rombolni valót hagyott, az nem érdemli, hogy felette tárgyalásokat folytassunk.

Ennélfogva elszántan várom a vállalat folytatását, mely — mint azt tábornok úr hozzám intézett második levelében kijelenti — felsőbb parancs folytán végre fog hajtatni.

Teljesítse eme parancsokat és Európa, mely élénken figyel mindenre, a mi ez időben a Duna partjain történik, újabb szörnyű példát fog látni a nagy szerencsétlenségben, mely fenyegeti, ha nem talál módot, hogy annak teljes erővel ellenszegüljön.

Ez, tábornok úr az én véleményem; én az erőszakot erőszakkal fogom viszonzni és ügyünket a fegyverek fogják eldönteni.

Becsületesemet soha sem fogom oly természetű egyezmény-nyel bemocskolni, a melyet nekem javasol. Pozsony néhány házát még lángba boríthatja, de én nem tágítok s helyemet megtartom.

Bianchi vezérőrnagy.»

Június 28-án délelőtti 11 órakor, harmadszor is megkezdtek a szörnnyű bombázást, minek következtében a városban újlag több helyen tűzvész pusztított.

A hídfőnél és a Pötschen-szigeten elhelyezett ágyúk mindannyiszor hatalmasan válaszoltak, azonban csak az utóbbiak voltak képesek nagyobb hatást kifejteni, mert az ellenség ütegsánczait hosszában lőhették. A hídfőről bajos volt az ellenségnek szemközt álló ágyúira löni, mert azok erős mellvéd mögött állottak, s ha mégis sikerült egyiket-másikat leszerelni, a francziák a hasznavehetetlen ágyút azonnal másikkal helyettesítették.

Június 28-án esti 9 órakor az ellenség végkép felhagyott a tüzeléssel, bizonyára azért, mert Károly főherceg ez ellen Napoleon császárnál óvást emelt.¹⁾ Ezzel oly hadművelet ért véget, melyet János főherceg Chasteler altábornagyhoz írt levelében «utálatra méltó és a nemzetközi joggal ellenkező vállalatnak» nevezett; «ezen eljárást igazán nem tudjuk másképp jellemezni, mint szándékos gyilkosságot, melynek hadi szempontból tekintve semmi célja sincsen és a mely a szerencsétlenek számát cél nélkül szaporítja».

A bombázás kiterjedt az egész városra, az egy Virágvölgyet, Pozsony elővárosát kivéve, és roppant pusztítást vitt végbe. A városi kapitányság részéről az 1809-ik évi június 30-án kiadott kimutatás szerint az első bombázás alkalmával 49, a másodiknál 23, a harmadiknál 48, vagyis összesen 120 ház égett le, de még sok ház igen erősen megrongáltatott; az utolsó bombázás alkalmával leégett házak közt volt a városháza és a primási palota is.

Az első bombázás után a tűz főképp a várhegy déli lábánál és az innen keletre terjedő városrész felé irányult és 1000—1200 lépésnyi távolságban terjedt ki; a második tűz 1500—1700 lépésnyi távolságban a várhegy éjszaki lábánál álló városrészt érte; a harmadik a város közepét vette célba 1200—1500 lépésnyi terjedelemben; általában a tűz éjszak felé emelkedő ív alakjában terjedt nyugatról kelet felé, tehát a pusztítás tervszerűen vitetett végbe.

¹⁾ A generalissimus azt vélte, hogy a bombázásra a híd verése adott okot s 28-án meghagyta, hogy a munkát szüntessék be.

A város képe a bombázás megszűntével végtelen szomorú volt; egy 1809. évi július 7-én nyomtatott pozsonyi hír szerint a kár az egy milliót tetemesen meghaladta; «a leégett utcák, így szól a tudósítás, pusztán állanak, a házak üresek, az üzletek bezárvák; mindenütt síri csend uralkodik, melyet csak itt-ott szakít felbe a tűzi fecskendő zöreje, vagy egy-egy düledező ház falának robaja».

Annál többre kell becsülni a pozsonyiak állhatatosságát, melyet a veszedelem eme napjaiban tanusítottak.

«Férfiasság, becsületérvés, szilárd akarat, melylyel a halállal és a veszélylyel dacoltak, olvasható volt minden arczról»; mondja Bianchi tábornok; és a János főherczeg kíséretéhez tartozó egyik magasrangú személy így nyilatkozik:

«Teljes tisztelettel kell megemlékeznem Pozsony vitéz polgáiról. Szorult helyzetükben nem panaszkodtak, a legjobb hangulatot mutatták, a szerencsétlenséget türelemmel viselték, és egy lépést sem tettek azon czélból, hogy e szerencsétlenség róluk elháríttassék.»

A védő őrség valamint a lakosok veszteségét illetőleg közelebbi adataink nincsenek.

Szinte önkéntelenül kérdezzük: miért nem kísérelték meg a hídfőből intézett támadással a háromszori bombázást meggátolni s ha a támadás sikertelennek látszott, miért nem iparkodtak a támadással való fenyegetés által az ellenség tüzelését legalább egy időre megszüntetni?

A generalissimus is követelte a kirohanást, és meghagyta az ellenség lövegeinek, főképen mozsarainak elpusztítását, mi az Ó-liget irányában sikerrel lett volna végrehajtható.

De János főherczeg erre azt felelte, hogy csapatai Némától kezdve Dévényig (70 km.) a folyam partját kötelesek őrizni, hogy a hídfő védő őrsége éjjel-nappal fegyverben áll, vagy fárasztó munkát köteles végezni s hogy a kirohanás esetére csak négy gyöngye gránátos-zászlóalj¹⁾ rendelkezik. «Az ellenség ereje —

¹⁾ Eme négy gránátos zászlóalj június 13-án, vagyis a Győr melletti csata előtt, állott összesen 1676 emberből, tehát június végén alig számolt 1000—1200 embernél többet; a gránátosok vesztesége a győri csatá-

mondja János főherceg — a mennyire azt megítélhetjük, 14,000—15,000 emberre rüg . . . ; hogy a kirohanó ellenséggel találkozá, azt visszaverhessem — ahhoz, mint Kedvességtek kénytelen belátni, a csapatok tetemes megerősítésére volna szükségem.»

Ezek mindenesetre igen nyomós okok. Vajjon azonban a kirohanást nem kellett volna-e legalább megkísérteni, ez nem annyira a harcászati, mint inkább a temperamentum dolga. Az élénk, gyors cselekvésre kész ember természetesen találja azt, a mit a higgadtan és megfontolva cselekvő ember könnyelmű, merész tettnek tart; épen ezért igazságtalanul járnánk el, ha az egyiket vagy a másikat elítelnők, mert a kritikus is csak egyéni gondolkozása, jelleme, temperamentuma szerint ítél, s midőn valamit legjobbnak tart, elítéli mindazokat, a kik máskép cselekednek, mint a hogy ő azt gondolja.

Igen találók Bianchi tábornoknak az ilyen kíméletlen kritikáról mondott szavai.

«A távollevő szerző pontosan tudja mit kellett volna a vezérnek a csata folyamán tennie. Ócsárol és dicsér, a nélkül, hogy ennek helyességét vizsgálná, terveket elvet és újakat készít, úgy, a hogy ezt rajongó öntetszése kívánja s végre annyira ragadtatja el magát képzelete által, hogy Napoleon hadseregét elpusztítani véli . . . A papiroson minden támadás sikerül neki egy oly hadsereggel szemben, melyet egész Európa legyőzhetetlennek tartott sok éven át és nem veszi tekintetbe a harcban oly gyakran előforduló eseményeket, melyek nem egyszer a legtapasztaltabb főt is kétségbe ejtik.»

A bombázás után beállott nyugalom nem tartott sokáig; a sikertelen törekvések után, melyekkel a francziák a hídfőt hatalmukba keríteni iparkodtak, és a melyek folyamán a roham, lövöldözés, bombázás váltakozóan következtek egymásra, a támadó fél az erődítmények leggyöngébb pontjához jutott. Minthogy azonban soha sem szabad az ellenségről kicsinylőleg beszélni, azonnal constatáljuk, hogy az Ó-liget vízpartjának napról napra növekedő kiszáradása, csak most nyújtott alkalmat, hogy olyan vállalatokba bocsátkozzék,

ban ismeretlen; János főherceg a 21,000 emberből álló hadtestének összes vesztesége 6235 ember volt.

melynek horderejét talán már rég fölismerte, melybe azonban a rendelkezésére álló eszközökkel vagy vízállás mellett nem bocsátkozhatott.

Már a bombázás folyamán emelte az ellenség a (20, 20) számokkal jelzett ütegsánczokat, honnan mindannyiszor sűrű kartárcstűzzel fogadta az osztrákok előcsapatait, valahányszor ezek az ütegsánczokhoz közeledni akartak.

Június 30-án reggeli szürkületkor az ellenség a (20, 20) ütegsáncz közt fekvő ágot egy hajóval áthidalta; ezt az előőrsök azonnal észrevették és jelentették. Rövid idő múlva 1000 ember vonult át a hidon, míg annak szomszédságában több ponton néhány száz ember csónakokon kelt át.

Az Ó-ligetben levő osztrák haderő állott e napon a 61. sz. St. Julien ezred egy zászlóaljából (380 ember), Longueville ezredes parancsnoksága alatt, továbbá két határőr-századból (480 ember) és két háromfontos ágyúból; az előőrsöket kivéve ez erő egyesítve állott a vadászlak mellett.

Arra a hírre, hogy a francziák a folyamágot áthidalták, Longueville ezredes azonnal előre vonult, de már akkor aránylag sokkal erősebb ellenséget talált a híd innenső oldalán, mely az ütegsánczokon (20, 20) elhelyezett ágyúkkal egyetemben hevesen tüzelt az osztrákokra; Longueville halálos sebet kapott s elesett.

A híd két oldalán áthajózott ellenséges csapatok elrejtve haladtak a ligetben előre s mindkét oldalról körülvették az osztrákokat.

A három oldalról való tüzelés nagy veszteséget okozott, mindkét ágyú fogata elesett, s ha a francziák a támadó előnyomulást folytatják, az egész osztrák csapat fogságba esik.

Hogy ezt megghiúsítsa, Latour vezérkari százados összegyűjtötte a legközelebb álló embereket és bátor támadást kísérelt meg velük; ez időt szerzett ugyan a főcsapatnak, hogy a Habernben lévő fatorlaszt és az erődítményeket elérje, de azzal végződött, hogy Latour kis csapatjával együtt fogságba esett.

Az ellenség nem folytatta az üldözést az erdön keresztül; ebben az osztrák gyalogság tüze, melylyel az ellenséget a fatorlasz mögül fogadta, valamint az ékeröd ágyúi akadályozták meg.

Még ugyanazon a napon kezdték a francziák a 21 számmal

jelzett sáncz építését, a június 30-ról július 1-ére eső éjszakán pedig a 22-vel jelzett árok mélyítését, mi a mellett szólt, hogy az Ó-ligetben elfoglalt állásukat meg akarják tartani, a mi pedig a védőket igen kritikus helyzetbe hozta.

Az osztrákok vesztesége június 30-án 140 ember és két ágyú volt, a francziák veszteségét nem ismerjük.

A most következő események szoros viszonyban állanak azokkal, melyek a főserégnél a Morvamezőn mentek végbe; azon élénk levelezés, mely a generalissimus és János főherczeg közt folyt, teljes felvilágosítást nyújt ezen időszakról, mely a legváltozatosabb és mellékeseményekben a leggazdagabb.

János főherczeg még június 30-án két jelentést küldött Deutsch-Wagramba az Ó-ligetnek az ellenség részéről való elfoglalásáról s arról a helyzetről, mely ez által keletkezett, az erődítvények és a védő őrség állapotáról s végre kifejtven saját nézeteit a jövőben követendő magatartásra vonatkozólag, határozott képet nyújt a helyzetről. A két jelentés rövid kivonatát a következőkben közöljük:

«Az ellenség már hét löveget hozott az Ó-ligetbe, szándéka nyilván az, hogy a hídfőt ez oldalról, mely a legveszedelmesebb, bekerítse; már hét nap óta állunk éjjel és nappal készenlétben a nélkül, hogy valaki felváltott volna minket.»

«Az ellenség 24 óra alatt elkészítheti ütegsánczait (valószínűleg azokat érti, melyeket az Ó-ligetben emelt) és megkezdheti a tüzelést. A hídfő ez oldalról igen gyöngé; a mellvéd, mely félig homokból áll, csak 24 óráig állhat ellen a leszerelő ütegeknek; az akadályok jelentéktelenek és a legnagyobb akadály, tudniillik a vízárók, egyre jobban kiszárad, olyannyira, hogy az ellenség azon könnyen áthatolhat. Bent sehol sem vagyunk fedezve és katonáink hevesebb tüzelést alig bírnak ki. A közlekedés komp és hajók segítségével történik; ha tehát a védő őrség kötelességét teljesíti, kockáztatja, hogy áldozatul eshetik.»

«Most már az a kérdés, hogy mi Kedvességed szándéka; vajjon eme pont szükséges-e a hadműveletekhez vagy sem? Az első esetben meg kell azt védeni, az utóbbi esetben jobb lenne, ha a sánczokat szétrombolnók és elhagynók s ez által ágyúimat és embereimet megmentenők.»

«Ha a hídfőt védelmezni kell, akkor ez nem történhetik pusztán a most elfoglalt pontok védelmezése által; nem marad más hátra, minthogy előre törjünk, az Ó-ligetet hatalmunkba kerítsük és az ellenséget Ligetfalu határából kiszorítsuk. Ez gyorsan történhetik meg és valószínű, hogy ez által az ellenség ágyúinak egy részét el fogja veszíteni. De ennél sem maradhatunk, hanem a Köpcsény mellett álló hadtestet visszafelé kell szorítani, hogy így, ha csak két napot is nyerjünk. Egyszersmind nagyobb számú munkást kell szereznünk, a kik egy erősebb hídfő építését azonnal megkezdik. Hogy ez keresztül vihető legyen s hogy a siker biztosítható, nagyobb hadi erőre van szükség. Ha eme vállalat sikerül, akkor azután reményelem, hogy a hídfőt nagyobb erő nélkül is meg fogom védhetni.»

«Arra kell figyelmeztetnem Kedvességedet, hogy ennek keresztülvitelére kevés idő áll rendelkezésünkre s helyeselnem kell Bianchi nézetét, a ki úgy véli, hogy 48 óránál tovább nem várhatunk. Várom Kedvességed parancsát.»

A főherczeg kívánsága, levele után ítélve, az volt, hogy a tűrhetlen állapoton segitendő, nagyobb erőket kell Pozsonynál gyorsan összegyűjteni és az ellenséget visszavetni; ezután pedig Ligetfalu előtt egy erősebb hídfőt építvén, a majd fölöslegessé vált csapatok ismét a főserceghez küldessenek vissza.

A háborúban azonban mindíg a főserceg vállalatai határoznak és a másodrendű vállalatoknak azokhoz kell alkalmazkodniok; így történt ez itt is. Károly főherczeg szintén 30-án irt János főherczegnek, tudatván vele, miszerint könnyen megeshetik, hogy főhadműveletet kell kezdeni, s ez alkalommal József főherczegnek a Komáromban álló magyar fölkelő hadsereggel Győr felé kell haladnia, hogy az alkirályt feltartóztassa, míg János főherczeg arra nézve, hogy a főhadműveleteket miképen támogassa, részletes utasításokat fog nyerni.

Eme levél írása közben érkezett Wagramba János főherczeg első levele, melyben jelenti, hogy az ellenség az Ó-ligetet elfoglalta. Ezután tudatja a fővezérlet János főherczeggel, hogy június 30-án reggeli 8 óra 15 perczkor 4000 emberből és 20 ágyúból álló hadoszlopot vettek észre, mely a Bécsből Pozsony felé vezető úton haladt; ennél fogva az ellenség azon terve valószínű,

hogy az oroszvári Duna-ág folytonos kiszáradása következtében keletkezett azon veszélyt, hogy az osztrákok az Ó-liget felől kirohannak, mely esetben a ligetfalusi ütegsánczok hátulról lettek volna megtámadva, elhárítani igyekeznek. Egyébként tudatja a fővezérlet, hogy azt, vajjon az ellenség az Ó-ligetből kiszorítható vagy kiszorítandó-e, a hadsereg-parancsnokság meg nem határozhatja; a támadásra azonban csak az éjjeli idő ajánlható és a hídfő megtartása kívánatos.

Néhány órával későbben érkezett János főherczeg második levele, melynek végén írja, hogy az erődítmények még legfeljebb 48 óráig védhetők.

Erre a generalissimus július 1-én reggeli 4 óra 30 perczkor azt válaszolja, hogy a hídfő elhagyása nagy baj lenne, mert ez esetben az alkirály valamint Davoust csapatai minden akadály nélkül egyesülhetnének.

Ha azonban a hídfőt és a Pötschen-szigetet a védő őrség és a lövegek feláldozása nélkül hosszabb ideig nem védhetné, ez esetben legjobban teszi majd, ha a francia tábornokkal tudatja, hogy miután Napoleon Pozsony bombázását figyelmeztetésem folytán beszüntette, Kedvességték is parancsot kapott, egyezzen meg abban, hogy a hídfőt el fogja hagyni, ha az ellenség sem Ligetfaluról sem az Ó-ligetből, sem a Pötschen-szigetről az innenső partra löni nem fog. Erre indítatva érzem magamat főképen azért, mert az ellenség a magaslatokról mindent áttekinthet s nem marad előtte titok, hogy Kedvességték a sánczozatot elhagyni kezdi és mert egy éj folyamán nem lenne képes szétrombolni valamennyi vonalat és töltést, melyeket az ellenség ütegsánczok gyanánt az innenső part és a Pozsonyon keresztül való közlekedés ellen felhasználhatna. Ha azonban e munkát egy, esetleg két éj alatt elvégezhetné, ha tudniillik a hídfőt tovább védelmezhetné, akkor az említett meg egyezés fölösleges.

E közben azonban július 2-án tapasztaltatott, hogy az ellenséges hadak a hídfő előtt *kevesbedtek* s ez 3-án még inkább volt tapasztalható; a 16. számmal jelzett ütegsáncz mozsarait is eltávolították és az Ó-ligetben csak két sánczot (20 és 21) tartottak megszállva, a terep többi része egészen a Habernig ellenségtől mentes volt.

Július 3-án érkezett a generalissimusnak július 2-án kelt levele, mely kilátásba helyezte, hogy az ellenség rövid idő múlva teljes erővel fog a Lobauból kirohanást intézni és igen lényegesnek jelezte, hogy az ellenség Pozsony előtt minden lehető módon foglalkoztatva legyen, hogy egyesülése megakadályoztassék. Erre János főherczeg elhatározta, hogy valamennyi rendelkezésére álló csapattal kirohanást fog intézni a hídfőből; fölszólította egyszersmind József főherczeget, hogy kövesse a Duna jobb partján Bécs felé vonuló ellenséget, a Csallóközben lévő csapatokat pedig bocsássa rendelkezésére; egyúttal Komáromból, mely fenyegetve nem volt, ágyúkat hozatott. *Július 4-én* délután hajóhíd készítéséhez fogott, hogy a július 4-éről 5-ére eső éjszakán tervezett kirohanáshoz szükséges csapatokat a sánczok közé könnyen átszállíthassa. A vállalatot a főherczeg erős ágyúzással kezdte meg az ellenséges ütegsánczok ellen, honnan a francziák a tüzet csak gyöngén viszonozták. Ligetfaluban az ellenségnek körülbelül 2000 embere lehetett még.

János főherczeg szándéka az volt, hogy 29 zászlóalj gyalogságot, 18 század lovasságot és határozatlan számú ágyút fog a kirohanásnál felhasználni; ezekből *három oszlopot* alakított és *tartaléket* szervezett a hídfő őrzésére.

A kibocsátott intézkedésekben meg volt hagyva, hogy az *első oszlop*, mely 17 zászlóaljból és 18 lovas századból állott, a sétatéren ¹⁾ gyülekezzék, átkel a hajóhídon s Ligetfalut és az ellenséges ütegsánczokat elfoglalván Köpcsényig vonul előre.

A *második oszlop*, mely öt zászlóaljat számlált, a vármegye-háztéren ²⁾ gyülekezett; ennek feladata volt, hogy az Ó-ligeten keresztül nyomúljon előre, foglalja el a (20, 21) sánczokat és hátulról támadja meg a ligetfalusi ütegsánczokat, ha azokat az első oszlop még el nem foglalta volna; különben az első oszloptól balra vonuljon Köpcsény felé.

Végre a *harmadik oszlop*, mely négy zászlóaljból állott, a schwarzedelhofi gyülekező helyről a Pötschen-szigetre volt áthajó-

¹⁾ Igen tágas utca, mely a Dunával párhuzamosan, ez utóbbitól 100 lépésnyi távolságban húzódik.

²⁾ Északkeletre a Duna-hídtól, ettől egy km. távolságban.

zandó, innen kellett volna Ligetfalu hátulsó részére törnie és az első oszloptól jobbra Köpcsény felé haladnia.

Minden oszlophoz utászok voltak beosztva.

Bianchi tábornok utasított, hogy a nyolcz¹⁾ zászlóaljából és három lovas századból álló tartalékot addig hagyja a hídfőnél, míg a három oszlop Köpcsényt elérte, ezután pedig Oroszvár felé nyomuljon előre.

Az oszlopok indulásának órája később volt meghatározandó; ezt bizonyára a hídepítéstől tették függővé.

A híd csak július 5-én a reggeli órákban készült el; egy orkánszerű vihar és nagy eső a munkát tetemesen hátráltatta; a Schwarzedelhoftól a Pötschen-szigetre nem lehetett áthajózni, a főherceg ennél fogva a kirohanást július 5-ig elhalasztotta.

Azonban e terv sem került végrehajtásra.

Midőn János főherceg július 5-én reggeli 5 órakor a hídfőből Pozsonyba visszaérkezett, a hidon egy futárral találkozott, a ki a generalissimus levelét kézbesítette neki. A levelet július 4-én esti 7 órakor küldte el a generalissimus Wagramból, tehát 10 óra alatt ért a futár Pozsonyba, 100 lépést tevén meg egy percz alatt.

Ez igen lassúnak tűnik föl; ha azonban a dolgot behatóbban vizsgáljuk, más következtetést vonunk belőle. A futár a leg-rövidebb útát választotta Schlosshofon keresztül, a hol egy hídnak kellett volna lennie²⁾ a Morva folyón; a hidat azonban még január hóban elsodorta a jégzajlás s helyette ugyan újat vertek, de Marcheggnél. A futárnak vissza kellett térnie Schlosshofról és a sötét zivataros éjszakán Marchegg-Stomfán keresztül kellett

¹⁾ A 29-dik zászlóalj külön rendeletet kapott, melynek tartalma ismeretlen.

²⁾ A mai értelemben vett térképek akkoriban még nem voltak; inkább csak földrajzi térképek fölött rendelkeztek. Ezek közül használták Vischernek Alsó-Ausztria térképét 1796-ból (mérték 1: 114,000) és Lipszky Magyarországi térképét 1806-ból (mérték 1: 400,000). Az előbbi még távlatrajz szerint volt készítve s rajta sem a Schlosshof sem a Marchegg melletti híd föltüntetve nem volt; az utóbbi derékszögű vetületben volt rajzolva s a hidak szintén nem voltak rajta föltüntetve, e helyett azonban ábrázolta a közlekedő utakat, melyek a két helyről a Morvához vezettek; Vischer térképén a közlekedő utak is hiányoztak.

mennie; minek folytán 70 kilométernyi útat tett meg. Ha még meggondoljuk, hogy ezen ismeretlen, idegen vidéken, zivataros időben, sötét éjben ilyen nagy útat kellett megtennie, el kell ismernünk, hogy a futár feladatának eleget tett s őt elitélnünk nem szabad.

A parancs, melyet a futár hozott, igen komoly természetű volt. A generalissimus tudatta, hogy az ellenség seregét Bécs fölött és alatt Fischamend irányában összpontosítja és hogy a Stadler-ágot, mely a Lobaut a száraz földtől elszigetelte, július 4-én áthidalta. Minthogy Pozsonyból is egész napon át vonultak csapatok a Lobau felé, János főherczeg ellenében csak kevés erő maradhatott. «A Morva-mezőn nagy csata lesz, mely házunk sorsa fölött fog dönteni. Kedvességték bizonyára szerepelni fog akarni e nagy napon. Az ellenség roppant ereje, melyet ellenem csak úgy gyűjthetett össze, ha minden más pontot tetemesen gyöngített, arra kényszerít engem, hogy Kedvességeket parancsban felhívjam, hogy soraim vétele után *azonnal* úgy intézkedjék, hogy a hídfőnél és a Pötschen szigeten csak kevés erőt és néhány löveget hagyva Bianchi vezénylete alatt, a többi rendelkezésére álló csapatokkal pedig, a podgyászt hátrahagyván, *azonnal Marchegg felé* a Morva folyó bal partjára induljon és a bal oldalam ellen esetleg előnyomulni akaró ellenséget oldalban támadja meg vagy a körülményekhez képest járuljon hozzá a nagy czélnak: az ellenség leküzdésének, elérésére. Szíveskedjék velem *azonnal* tudatni az órát, a melyben érkezik, valamint az erőt, melyet magával hoz, hogy további parancsaimat Marcheggre küldhessem. Az ellenség minden mozdulata világosan bizonyítja, miszerint *határozott szándéka, hogy a dolog a Morva-mezőn döntő csatára kerüljön.*»

János főherczeg azt felelte, hogy az 5-ről 6-ára következő éjjel egy órakor indul Marcheggre és 11,039 embert és 1269 lovast hoz magával; Bianchi tábornok a hídfőnél marad 2200 emberrel és a fölkelő lovasság egy osztályával.

Sokat és nem a legkedvezőbbet írtak eme késő elindulásról; legújabb időben is egy könyv jelent meg, melyet jobb lett volna meg nem írni, melyben a szerző gyöngíteni iparkodik ama szemrehányásokat, melyekkel János főherczeg az irodalom terén illették. Eltekintve a könyv ama tendenciájától, hogy mindenért Károly

főherczeget okolja, tehát fölötte ép úgy tör pálczát, mint a hogy ezt mások János főherczeget illetőleg teszik, az ócsárló ítélet nélküöz minden alapot, mert a két illetékes személyiség, nevezetesen a hadsereg parancsnoka és a császár, kik egyedül lettek volna jogosítva János főherczeg működését rosszalni, ezt nem tették.

A kérdés csak az lehet, vajjon János főherczegnek volt-e alapos oka, hogy éjjeli egy óraker induljon.

Erről a hadműveleti napló a következőket írja: «Eme parancsokra a generalissimus ő császári fenségének jelentés tétetett, hogy a hadtest csak egy óraker éjjel indulhat, mert a csapatok és alövegek asánczok közt vannak elosztva; minthogy pedig az ellenség a magaslatokról, a melyeken állott, az egész hídfőt áttekinthette, s minthogy csapatainkat komp segélyével kellett a túlsó oldalra vinni, nem volt szabad úgy visszavonulni, hogy egy véletlen támadás bajt okozzon.»

A hajóhidat ugyanis újra szétszedték, mert attól tartottak, hogy az ellenség, ha a megkisebbedő védő őrség ellen szerencsés támadást intéz, egyúttal a folyam bal partját is könnyen hatalmába keritheti.

Támadás esetére az ellenség kilátásai annyiban voltak kedvezők, a mennyiben 5-én reggel 4000 emberből álló oszlop érkezett Köpcsénybe s egész napon át ott időzött.

Talán lehetett volna a csapatok egy részével elindulni, nevezetesen a Dévény mellett, a Schwarzedelhofban és a Pozsonyban lévő csapatokkal, előbb azonban meg kellett volna főzni a legénység ételét, mert a csapatok az 5-éről 6-ára eső zivataros éjszakán kirohanásra készen, fegyverben állottak s 24 óra óta semmit sem ettek. Csupán a Schwarzedelhofban lévő csapat indulhatott el a nélkül, hogy az ellenség figyelmét magára vonja, a Dévény mellett állomásozó csapatokat az ellenség a hainburgi magaslatokról szemmel kísérte és a Pozsonyból induló oszlop szintén meg volt figyelhető azon az úton, mely a vasuti alagutnál lévő hegnyeregtől addig húzódik, míg a mélyútból¹⁾ vezető közúttal egyesül.

A részekben való indulás ellen szólt még amaz aggodalom,

¹⁾ Ezen út az 1809-dik évben csak nehezen volt járható.

hogy János főherczeg egész hadteste is gyöngé volt arra, hogy az ellenséget oldalról támadva, nagyobb eredményt érhesse el; még kevesebb volt várható ennek egyes részeitől.

Bizonyos, hogy az elindulás előbb történhetett volna meg; nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk ennek esetleges következményeit, melyek a hídfőre nézve igen végzetesekké válhattak volna.

Ha a parancsok továbbítására a csapatokhoz csak egy óra lett volna szükséges, azoknak végrehajtására csak két órát számítunk, az étel főzése, elköltése stb. csak öt órát vett volna igénybe, akkor a csapatok délutáni két órakor indulhattak volna. Pozsonyból Stomfán keresztül Marcheggig 26 kilométernyi út vezet, a hadtest ennél fogva esti 9 órakor érkeztetett volna ide; annyi bizonyos tehát, hogy az elindulás hamarabb történhetett volna, de nem bizonyos, hogy az ellenség esetleges támadása a menetet nem zavarta volna-e?

János főherczeg óvatosan járt el, hogy a hídfőt lehetőleg biztosítsa; őt magát terheli a felelősség, s bizonyára felelősségre is vonták volna abban az esetben, ha az ellenség a rögtön elindulás által keletkezett állapotot felhasználva, a hídfőt elfoglalja és át-hajózáván, a főherczeget Marchegg felé követi.

Tárgyilagosan kell meggondolni az ügyek állását. Igazságsan kell megítélnünk a hadsereg-parancsnokság intézkedéseit is, nevezetesen azon oldalról, vajjon mindama helyzeteket tekintve, melyekbe János főherczeg hadteste logikai következtetés alapján juthatott, lehetett-e határozottan számítani, hogy a hadtest kellő időben a kitűzött pontra érkezik?

A hadsereg-parancsnokság tudta, hogy János főherczeg kirohanást tervez, melyet, ha sikerül, arra akart felhasználni, hogy Bécs irányában nyomuljon előre; nem állíthatjuk határozottan, vajjon a főhadiszálláson tudták-e, hogy e kirohanás a 4-éről 5-ére eső éjjel lett volna keresztülviendő; a generalissimusnak előbb említett levele alapján tudjuk, hogy e tervet a főhadiszálláson helyeselték.

Gondoljuk, hogy e kirohanás megtörtént, sikerült és János főherczeg hadteste 5-én reggel Köpcsényből Bécs felé halad; ez esetben a hadtest semmi körülmények közt sem érkeztetett volna kellő időben a Morvamezőre.

A dolgok eme igen valószínű lefolyása mellett helyes következtetés által arra az eredményre jutunk, hogy János főherczeg csapatainak érkezével a hadsereg bal szárnya tekintélyes megerősítést nyer, hogy ezért igen szívesen látták volna azokat; de nem lehet következtetni egész bizonyossággal a hadsereg oly részének megérkezésére és közreműködésére, mely oly távol (49 klm.) állott a hadsereg bal szárnyától s melyre oly feladatok voltak bízva, melyek őt a főseregtől egészen eltérő irányba vezették. Mindamellettkönnyen érthető és teljesen helyes volt a hadsereg főparancsnokságának ama törekvése és intézkedése, hogy a hadseregnek eme távollevő részét a csatában felhasználja.

Este 7 órakor újabb rendelet érkezett a generalissimustól, mely július 5-én fél egykor iratott s melyben a generalissimus ama szándékának ad kifejezést, hogy a csatát nem a Duna közelében, hanem tovább hátra fogja elfogadni; hogy a pozsonyi hadtest összeköttetésbe lépjen a hadsereg bal szárnyával, hogy Marchegg-nél csak három óra hosszat pihenjen s innen tovább vonuljon Unter-Siebenbrunn felé.

Éjjeli 12 órakor indult el a hadtest Pozsonyból; útközben János főherczeg tudósítást kapott a generalissimustól, hogy az ellenség Wagram-Markgraf-Neusiedlig vonult előre s hogy körülbelül 15,000 emberből álló ellenséges oszlop vonul Siebenbrunn felé.

Július 6-án délelőtti 10 órakor érkezett a pozsonyi csapatok éle Marcheggre (26 kmnyi útát tettek meg 10 óra alatt; egy perczre tehát 59 lépés esik; éjjeli menet! már elfáradt csapatok.)

A generalissimustól ismét közlés érkezett, mely július 6-án reggeli két órakor kelt, s mely tudatja, hogy az ellenség reggeli négy órakor minden oldalról meg fog támadtatni, minthogy Wagram-Markgraf-Neusiedl elleni támadása a legközelebb múlt este visszaveretett. A hadsereg bal szárnya a támadást Glinzendorf irányában fogja intézni; a főherczeg ne pihenjen Marchegg-nél, hanem a mennyire csak lehet, megállás nélkül vonuljon Siebenbrunn Leopoldsdofra.

János főherczeg jelenti, hogy csupán lövegeinek megérkezését várja s aztán azonnal tovább fog vonulni; 12 és 1 óra közt indulhatnak és délutáni 5 órakor érkehetnek Ober-Siebenbrunnba.

A csata azonban ezen időpontban már rég el volt döntve. A hadsereg bal szárnya már két órakerénytelen volt meghátrálni, mert különben az ellenség egészen bekerítette volna.

A hídfőnél — mint említettem — Bianchi tábornok maradt 2200 gyalogossal, a magyar fölkelő lovasság egy osztályával és elegendő számú tüzérséggel.

Július 5-én mi sem jött közbe. 6-án jött Oroszvárról a Severoli-hadosztály, mely többnyire olasz csapatokból állott, Baraguay d'Hilliers tábornok vezénylete alatt és Köpcsenynél tábort ütött; a hídfő előtt álló csapatokat hozzászámítva, a francia tábornok körülbelül 9000 ember fölött rendelkezett.

Az ellenség *július 7-én* sem kezdeményezett semmit. *Július 8-án* virradatkor a francziák hét ágyúból tüzelni kezdtek a ligetfalusi sánczokból a hídfőre, de ezzel csakhamar felhagytak, mint-hogy az Ó-ligetből puskatűz hallatszott; ott ugyanis egy landwehrezászlóalj előrsön állott és pedig hasonló csoportosításban, mint a június 30-iki ütközet előtt.

A Severoli-hadosztály két olasz ezrede a (21) sánczból előtörvén, a 214 embert számláló landwehr-zászlóaljat nemcsak az erdőtől kiszorította, hanem a landwehrekkel együtt az ártöltés (19) és a Duna közötti területre hatolt. A töltés nyugoti részét egy gyalogsági zászlóalj tartotta megszállva, mely a négygyel jelzett útig vonult vissza, itt azonban parancsnoka, Gries őrnagy által feltartóztatva, tüzelni kezdett.

Az ártöltés bal szárnyán, ott, a hol az a folyamot éri, egy löveg állott. A tüzérek, daczára annak, hogy a gyalogságot menekülni látták, mégis megtartották hidegvérüket, kartácsal kezdtek löni a szűk téren szorongó olaszokra, a kik a keresztűz ellen nem tudtak védekezni, s a sánczot rövid öt percz múlva elhagyták.

E pillanatban érkezett Bianchi tábornok két zászlóaljjal, hogy segítséget nyújtson; az egyik zászlóaljat az ellenség üldözésére küldte.

Az üldözést csupán az erdőig folytathatták, mert itt az ellenség nagy erőt gyűjtött össze és a nap folyamán fokozatosan előnyomult a fatorlasz ellen. Mindannyiszor sikerült ugyan az segítséget visszaverni, de minden támadás hátrább szorította a védőket a fatorlasz mögé, mely vékony fatörzsekből állott s kevés földet nyúj-

tott. Eme lassú, de a mint látszott, biztosan előrehaladó körülzárás megakadályozása céljából, mely mindenestre a (19, 19-el) jelzett vonalnak s bizonyára a hídfőnek elvesztésével is végződött volna, Bianchi tábornok támadólag lépett fel.

Ugyanis észrevette, hogy az ellenség magát oldaltámadás ellen nem igen biztosítja, valamint hogy úgy a Habern, mint a vadászlak felé vezető úton, valamint az ezek mellett elterülő ligetreszekben csapatok nem állottak. Erre épült Bianchi tábornok terve.

Este 7 órakor hét századot küldött a folyam hosszában a Habernen át a vadászlakhoz, további 6 zárkózott századdal pedig megtámadta és vissza is verte a vadászlak felé vezető úton levő ellenséget; de a vadászlak közelében erős ellentállásra talált.

A hat századnak egy része ekkor a bokrok közt vonult az oroszári ág hosszában lefelé és hátulról tüzelt a ligetfalusi ütegsánczokra, mi által az ellenséget kényszerítette, hogy a vadászlak-tól ellene csapatokat küldjön ki; a mint kevéssel reá a hét század jobb felől a vadászlak mellett termett, az ellenség elhagyta az Ó-ligetet és csapatait az oroszári ág jobb partjára szállította.

Az osztrákok vesztesége volt: halott két tiszt, 26 legény, sebesültek két tiszt és 107 legény, míg 38 legény fogságba esett; a francziák vesztesége csupán a július 8-án vívott harcából ismeretes. Az ártóltés mögött találtak 46 halottat és sebesültet, három tiszt és 40 legény fogságba esett. A francziáknak az éjjeli küzdelemben szenvedett vesztesége ismeretlen; július 9-én reggel több betegszállító kocsit láttak a Köpcsény felé vezető úton haladni.

Július 9-én János főherczeg hadteste visszaérkezett Pozsonyba, megerősítette a hídfő védő őrségét és intézkedéseket tett, hogy az 5-kére tervezett kirohanást ugyanazon terv szerint keresztül vigye. De ez alkalommal sem jutott hozzá, mert a Morva-mező felől előnyomuló francziák az osztrákokat arra kényszerítették, hogy Pozsonyt és a hídfőt elhagyják.

A főherczeg hadteste július 11-én elindult; Bianchi tábornoknak a hídfő őrségével a következő éjjelen kellett volna a hadtestet követni.

Hogy az ütegeket és a csapatokat a folyamon gyorsan lehesen átvinni, már nappal tettek erre nézve intézkedéseket; ezeket az ellenség észrevette és egy támadással akarta meggátolni.

Az Ó-ligetet és a Habernben levő ékerödöt (14, 14) az osztrák csapatok elhagyták, de a 19-el jelzett vonalat még 8 század (900 ember) tartotta megszállva.

Az ellenség *esti 8 órakor* kezdte meg a támadást Habern felől, és pedig hét, az erdő és a fatorlasz között elhelyezett ágyúból tüzelve, mire gyalogsága a fatorlasz felé előre tört; de a védőőrség lövedékei által visszaveretett; körülbelül fél óráig tartó harc után az ellenség az Ó-ligetbe vonult vissza.

Két és fél órával később az utolsó osztrák csapatok is átkeltek; az utolsó támadás alkalmával két halottat és 14 sebesültet vesztek, míg a francziák vesztesége elfogott tisztjeiknek állítása szerint 300 embernél több volt.

Ezzel véget ért a közel másfél hónapig tartó harcz, melyet csapataink becsülettel és még szerencsével is végig küzdöttek.

Elismerés illeti azokat a férfiakat, kik e küzdelmet bölcs előrelátással és erős kézzel intézték, a csapatokat, melyek áldozatkészen és vitézül védtek a hazai föld egy részét az ellenség túlnyomó erejével szemben; de elismerés illeti Pozsony lakosságát is, mely a nagy veszély idején a küzdő csapatokat teljes odaadással támogatta.

Bianchi tábornok 1811-ben kis füzetet adott ki, melyben a hídfő védelmét leírja s megemlíti egyúttal, hogy a pozsonyiak nagyszerű polgári erényeinek elismerését a város egyik piacán emelendő emlékkő fogja kifejezésre juttatni. «Bárhon álljon is ezen emlékkő — mondja a tábornok — a késő utódokkal is tudatni fogja a polgárság nagy érdemeit s a polgárok nemes magaviselete nagy veszélyek idején követendő példa gyanánt fog mindenkor szolgálni.» Csak mellékesen érintem, hogy valóban kívánatos lenne, ha azon a helyen, hol a küzdő sereg annyi jóakarató támogatásban és nemes gondozásban részesült s a hol a vitéz katonák annyi babért arattak, egy felirattal ellátott emlékkő emeltetnék, mely az utókornak a küzdelemteljes multat hirdesse.

SCHIKOFSZKY KÁROLY.